

STOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCE AGA **Κωνσταντίνα Κράνου** AINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWO
MENSTO OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE

Εμφυλη βία

Εγχειρίδιο σεμιναρίου ευαισθητοποίησης

WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMEN
STOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAG WOMENSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMEN ENCEAGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEA WOMENSTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENST
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENC VIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWC INSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIC L N OPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINS ME N AINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPV IC M OPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAI /C E GAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMF OF II 'OMEN
STOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOI :A TC LENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST AE G. ,TWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLEI NSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTW' AGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOL ISTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM TI ILENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIK C INSTWOMENST
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAI vi ISTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENS IC >EAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE N: MENSTOPVIOLE
NCE AGA EAGAINSTWOME P INCEAGAINSTWO
MENSTC NSTOPVIOLENCI N)MENSTOPVIOLE
NCEAGA STWOM TC JLENCEAGAINST
WOMEN STOPVIOLENCEAGAINSTWOMEN

STOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMEN

*Σε όλες τις γυναίκες-θύματα
κάθε μορφής βίας*

Εισαγωγή

Δικαιώματα των γυναικών: ενάντια στη βία, στις ανισότητες, στις διακρίσεις.

Στη δίνη της συνεχιζόμενης πολυεπίπεδης κρίσης που βιώνουμε, η σαφής υπαναχώρηση σε σχέση με τα δικαιώματα των γυναικών και η οπισθοδρόμηση που συνδέεται με τη διάχυση ακροδεξιών επικίνδυνων ιδεών στην πολιτική και την κοινωνία, είναι ορατές. Παγκοσμίως, η καταστρατήγηση των δικαιωμάτων πρόσβασης στην εκπαίδευση (τα 2/3 των 75 εκατ. παιδιών παγκοσμίως που δεν έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι κορίτσια), στην υγεία, στην εργασία στην ελεύθερη μετακίνηση, στην επιλογή συντρόφου, στην αυτοδιάθεση (ακρωτηριασμοί γεννητικών οργάνων, γάμοι ανηλίκων, βιασμοί, βία σε όλες τις μορφές), αποτελούν μια θλιβερή πραγματικότητα. Μπορεί θεσμικά η ισότητα των δύο φύλων να είναι κατοχυρωμένη εδώ και χρόνια, όμως η πραγματικότητα είναι πολύ διαφορετική. Εύκολα το παρατηρεί κανείς, αν και η απλή παρατήρηση δεν είναι αρκετή.

Τι συμβαίνει όμως στον κόσμο;

Το World Development Report του 1993 αναγνώρισε τη βία κατά των γυναικών ως σημαντική παράμετρο στην επιβάρυνση της κακής υγείας διεθνώς, σε ό,τι αφορά τη γυναικεία νοσηρότητα και θνησιμότητα, που σχετίζεται με το ψυχολογικό τραύμα, την κατάθλιψη, τους τραυματισμούς, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, τη δολοφονία και την αυτο-

κτονία. Τα συμπεράσματα αυτά ενισχύθηκαν αργότερα από τους Murray και Lopez, οι οποίοι διαπίστωσαν ότι αν και οι επιπτώσεις από όλες τις μορφές βίας συμβάλλουν στην επιβάρυνση της δημόσιας υγείας και για τα δύο φύλα, το μεγαλύτερο βάρος πέφτει δυσανάλογα στις γυναίκες όλων των ηλικιών. Οι διαστάσεις της βίας στην υγεία επιβεβαιώθηκαν το 1996, όταν ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) δήλωσε ότι «η βία είναι πρωταρχικό πρόβλημα της δημόσιας υγείας». Με βάση στοιχεία που δημοσιεύει η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, στηριζόμενη σε αναφορά της Παγκόσμιας Τράπεζας οι μισές από τις γυναίκες θύματα ανθρωποκτονίας έχουν δολοφονηθεί από (νυν ή πρώην) σύζυγο ή σύντροφό τους, ενώ η βία κατά των γυναικών είναι τόσο σοβαρή αιτία θανάτου και ανικανότητας μεταξύ των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας, όσο ο καρκίνος. Ταυτόχρονα υπολογίζεται ότι 130 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια έχουν υποστεί ακρωτηριασμό γεννητικών οργάνων τους.

Στην Ευρώπη

Είναι σαφής η έκφραση της βούλησης μιας «ανερχόμενης» αντιδραστικής πολιτικής δύναμης στην Ευρώπη, η οποία στέκεται σταθερά «απέναντι» σε κάθε πρωτοβουλία προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δη των γυναικείων. Ενδεικτική είναι η απόρριψη από το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο τόσο της έκθεσης *Estrela*¹ σχετικά με την «σεξουαλική και αναπα-

¹ Όπως δήλωσε ο ευρωβουλευτής των Οικολόγων Πράσινων Νίκος Χρυσόγελλος, «οι κεντροδεξιοί και ακροδεξιοί ευρωβουλευτές ντρόπιασαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τον μακροχρόνιο ρόλο του στην προώθηση βασικών δικαιωμάτων. Εκτός από την ιδεολογική μυωπία της απόρριψης της έκθεσης *Estrela*, οι άσχημες σκηνές γύρω από την χτεσινή ψηφοφορία, με τα σφυρίγματα και τα

ραγωγική υγεία και τα δικαιώματα των γυναικών», όσο και της πρότασης για μείωση του μισθολογικού χάσματος ανάμεσα στα δύο φύλα στο 0,5% έως το 2020. Η εικόνα γίνεται ακόμη πιο ζοφερή αν λάβουμε υπόψη ότι κυβερνήσεις ευρωπαϊκών κρατών (όπως της Ισπανίας) δεν σέβονται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των γυναικών, περιορίζοντας ανεπίτρεπτα τη δυνατότητα άμβλωσης μόνο σε περιπτώσεις βιασμού ή όταν η υγεία της μητέρας κινδυνεύει.

Η **οικονομική κρίση** είναι κυρίως γένους θηλυκού. Οι γυναίκες επιβαρύνονται δυσανάλογα από αυτήν κατέχοντας την πρώτη θέση σε όλους τους αρνητικούς οικονομικούς δείκτες της ανεργίας, της επισφαλούς και μερικής απασχόλησης, της ανασφάλιστης εργασίας και της φτώχειας. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα στοιχεία καταδεικνύουν την πλήρη απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων για τις γυναίκες κυρίως μέσω των

γιουχαϊσματα από δεξιούς και ακροδεξιούς ευρωβουλευτές, δείχνουν την περιφρόνησή τους για τα δικαιώματα των γυναικών και το χαμηλό τους επίπεδο γενικότερα. Ήρθαν σε πλήρη αντίφαση αφού πέρυσι η πλειοψηφία των ευρωβουλευτών είχε υπερψηφίσει παρόμοια έκθεση». Σχολιάζοντας την απόρριψη (πάντως με ελάχιστους ψήφους διαφορά) από την πλειοψηφία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, την Τρίτη 10 Δεκεμβρίου 2012, της έκθεσης της ευρωβουλευτού Estrela (Σοσιαλιστές και Δημοκράτες, Πορτογαλία) σχετικά με την «σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και τα δικαιώματα των γυναικών», ανέφερε ότι «η έκθεση δεν θα είχε χαρακτήρα νομοθετικού κειμένου αλλά προτροπής προς τα κράτη μέλη, στη βάση συστάσεων του ΟΗΕ ή του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενώ η απόρριψή της ήρθε μερικές μόλις μέρες μετά την απονομή από το Ευρωκοινοβούλιο του βραβείου Ζαχάρωφ στην Malala Yousafzai, του νεαρού κοριτσιού που προσπάθησαν να δολοφονήσουν, πυροβολώντας την, οι φανατικοί Ταλιμπάν, επειδή αγωνίζονταν για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Φανατικοί Ταλιμπάν κάθε είδους, δεν υπάρχουν μόνο στο Αφγανιστάν ή το Πακιστάν αλλά και στην Ευρώπη, και συχνά φοράνε κουστούμι με γραβάτα ή ταγέρ. Ο συμβολισμός προκαλεί θλίψη. Τη μέρα που είναι αφιερωμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, ένας αριθμός ευρωβουλευτών υπέκυψε στον λαϊκισμό»,

εργολαβιών, το συνεχιζόμενο και εντεινόμενο διαχωρισμό της εργασίας κατά φύλο και την αύξηση της μισθολογικής διαφοράς των φύλων. Κατά μέσο όρο, οι γυναίκες στην ΕΕ αμείβονται χαμηλότερα από τους άνδρες, που κατέχουν αντίστοιχες θέσεις, κατά 16%. Αυτό το χάσμα στις αμοιβές των δύο φύλων κυμαίνεται στα διάφορα κράτη μέλη από 4% έως και 28% και συνιστά ένα από τους πιο εύγλωπτους δείκτες της αυξανόμενης ανισότητας μεταξύ γυναικών και ανδρών. Και ενώ το 60% των πανεπιστημιακών πτυχίων στην Ευρώπη απονέμονται σε γυναίκες, αυτές κατέχουν μόλις το 16% των ανώτερων θέσεων των επιχειρήσεων και μόνο το 3% των διευθυντικών, ενώ στα εθνικά κοινοβούλια ο μέσος όρος συμμετοχής των γυναικών κυμαίνεται στο 15%.

Η βία κατά των γυναικών μέσα στην κρίση όχι μόνο δεν έχει εξαλειφθεί αλλά εντείνεται όπως καταδεικνύουν και τα στοιχεία πρόσφατης έρευνας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης που εδρεύει στη Βιέννη, σύμφωνα με τα οποία μία στις τρεις γυναίκες στην Ευρώπη έχει υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία. Και αυτά τα ποσοστά αφορούν φυσικά μόνο τις ομολογημένες και καταγγελλθείσες περιπτώσεις. Αύξηση παρουσιάζεται στη βία σε όλες τις μορφές της (σωματική, σεξουαλική, λεκτική, στην εργασία, στο δρόμο), ενώ η πρόληψη και η στήριξη των θυμάτων τίθενται σε δεύτερη μοίρα. Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) που διεξήγαγε έρευνα με τη μέθοδο των προσωπικών συνεντεύξεων σε επίπεδο ΕΕ, προέκυψε ότι το 33% των γυναικών έχουν πέσει θύματα σωματικής ή/ και σεξουαλικής βίας από την ηλικία των 15 ετών και πάνω, ποσοστό που αντιστοιχεί σε περίπου 62 εκατομμύρια γυναίκες, ενώ το 22% των γυναικών έχουν πέσει

θύματα σωματικής ή/ και σεξουαλικής βίας από το σύντροφο τους. Τέλος, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί τη βασική αιτία θανάτου και αναπηρίας για τις γυναίκες ηλικίας 16-44 ετών και ευθύνεται για περισσότερους θανάτους και προβλήματα υγείας απ' ό,τι ο καρκίνος και τα αυτοκινητικά ατυχήματα μαζί. Έτσι,

- 1 στις 5 γυναίκες ζει με βίαιο σύντροφο.
- Το 50% των γυναικών που δολοφονούνται κάθε χρόνο είναι θύματα των συζύγων ή των συντρόφων τους.
- 1 στις 3 γυναίκες που φτάνουν στα επείγοντα περιστατικά των νοσοκομείων είναι θύμα ενδοσυντροφικής βίας.

Στην Ελλάδα

Στη δίνη μια πολύπλευρης κοινωνικής, οικονομικής και αξιακής κρίσης², συνθήκη η οποία καθιστά αδήριτη την ανάγκη για

² Η οικονομική κρίση έχει περισσότερα θύματα ανάμεσα στις γυναίκες:

- Η ανεργία που έτσι και αλλιώς ήταν γένους θηλυκού, διπλασιάστηκε για τις γυναίκες, οι οποίες ήταν σε καθεστώς εργασιακής απορρύθμισης πολύ πριν αυτή θεσπιστεί επισήμως (ανασφάλιστη εργασία, μερική απασχόληση, ευέλικτες μορφές εργασίας).
- Τα Ύ των εργαζομένων σε καθεστώς μερικής απασχόλησης εξακολουθούν να είναι γυναίκες.
- Η μισθολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα φτάνει έως και 20% με μεγαλύτερες διαφορές στον ιδιωτικό τομέα. Συνεπώς οι περικοπές μισθών έπληξαν κυρίως τις γυναίκες που έτσι κι αλλιώς αμείβονταν χαμηλότερα.
- Οι τομείς του δημοσίου στους οποίους περιορίστηκαν ή και πάγωσαν τελείως οι προσλήψεις, αυτός της υγείας και της παιδείας, είναι τομείς στους οποίους κυριαρχούν αριθμητικά οι γυναίκες εργαζόμενες. Συνέπεια αυτού του μέτρου είναι ακόμη περισσότερες γυναίκες στην ανεργία, ανασφάλιστες και χωρίς κοινωνικές παροχές.
- Η αποσάθρωση του κοινωνικού κράτους ξεκίνησε από υπηρεσίες και δομές κοινωνικής πρόνοιας και στήριξης της οικογένειας που συνέδραμαν τη γυναίκα στους πολλαπλούς της ρόλους (βρεφονηπιακοί σταθμοί, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, χώροι και υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων).

αντίσταση σε πολλά επίπεδα, η βία κατά των γυναικών, σε όλες τις εκδοχές της, συνιστά την ειδεχθέστερη έκφραση άσκησης εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα η οποία αντανακλά και συντηρεί τις πατριαρχικές δομές σε όλο τον πλανήτη. Στη χώρα μας τόσο η οικονομική κρίση όσο και η άνοδος του φασισμού επιδεινώσαν το οξύ κοινωνικό πρόβλημα της έμφυλης βίας η οποία ως μηχανισμός ελέγχου και καθυπόταξης των γυναικών αφορά όλα τα κοινωνικά, οικονομικά και μορφωτικά στρώματα. Η κοινωνία με τις δομές και τους θεσμούς της, όπως η οικογένεια, το σχολείο, η εκκλησία και ο διάχυτος σεξισμός στην πολιτική και τα ΜΜΕ συμβάλλουν στην αναπαραγωγή των έμφυλων στερεοτυπικών κοινωνικών ρόλων και τροφοδοτούν με αυτόν τον τρόπο την ανοχή στη βία κατά των γυναικών. Η διάχυση ολοκληρωτικών, φασιστικών ιδεολογιών στην ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια με σαφή σεξιστικό προσανατολισμό που προπαγανδίζουν ανοιχτά και απροσημάτιστα την έμφυλη ανισότητα και την επιστροφή στους παραδοσιακούς ρόλους για τα δύο φύλα αλλά και η τραγική εξέλιξη της πολιτικής εκπροσώπησης αυτών των ιδεών στο ελληνικό κοινοβούλιο συνέβαλε στην ηθική νομιμοποίηση και στην παγίωση στη συλλογική συνείδηση της ιδέας της επικυριαρχίας του ενός φύλου στο άλλο. Η ναζιστική όμως ιδεολογία της εγχώριας άκρας δεξιάς εκμεταλλεύτηκε και στηρίχθηκε στον ήδη υπάρχοντα ρατσισμό και σεξισμό.

-
- Στοιχεία από άλλες χώρες καταδεικνύουν ότι τα ποσοστά επαγγελματικής επανόδου μετά από μία κρίση είναι πολύ υψηλότερα για τους άνδρες από ό,τι για τις γυναίκες.
 - Η δαμόκλειος σπάθη της ανεργίας οδήγησε επίσης στη μείωση των καταγγελιών για σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο από τις γυναίκες.

Πάνω σε αυτό το κοινωνικοπολιτικό υπόστρωμα πρακτικές και πολιτικές διακρίσεων εναντίων των γυναικών συναντάμε σε πολλούς τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Ενδεικτικά αναφέρουμε το φορολογικό δίκαιο το οποίο εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τις γυναίκες ως πολίτες β' κατηγορίας και υπαγορεύει μία σχέση κηδεμονίας ανάμεσα στους συζύγους, την οπισθοδρομική τροπολογία του Αστικού Κώδικα για το Οικογενειακό Δίκαιο με την οποία καταργείται ουσιαστικά το αμετάβλητο των επωνύμων των συζύγων (ν.3719/2008), το αναχρονιστικό νομικό καθεστώς της Σαρία (ιερός ισλαμικός νόμος), που εφαρμόζεται στη μουσουλμανική μειονότητα στη Δ. Θράκη και με την οποία παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα γυναικών και παιδιών³, τη διαπώμπευση των οροθετικών γυναικών⁴

³ Σε ερώτηση που έκανε ο ευρωβουλευτής Μιχάλης Τρεμόπουλος αναφέρεται: «Η ισότητα ανδρών και γυναικών απέναντι στο Νόμο κατοχυρώνεται τόσο από τις ευρωπαϊκές συνθήκες και νομοθεσία, όσο και από τα εθνικά συντάγματα των χωρών μελών. Κατ' εξαίρεση η Ελλάδα θεωρεί ότι δεσμεύεται από τη Συνθήκη της Λοζάνης να εφαρμόζει στην περιφέρεια της Θράκης για τους μουσουλμάνους πολίτες της το εθιμικό ισλαμικό δίκαιο της Σαρία και να παρέχει δικαστική εξουσία σε θρησκευτικούς λειτουργούς που κατέχουν τη θέση του Μουφτή. Η Σαρία θεσμοθετεί την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, και σε αρκετές περιπτώσεις παρέχει μειωμένα δικαιώματα στα παιδιά. Δεν εφαρμόζεται σε κανένα άλλο κράτος της Ευρώπης ούτε και στις χώρες εκείνες που σχηματίστηκαν από τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και διατηρούν συμπαγείς μουσουλμανικούς πληθυσμούς, περιλαμβανομένης της Τουρκίας όπου έχει καταργηθεί από το 1926. Καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν επιτρέπει την υποκατάσταση του κοσμικού της δικαίου από τον Ιερό Νόμο οποιασδήποτε θρησκείας ούτε επιτρέπει την άσκηση δικαστικής εξουσίας από θρησκευτικό λειτουργό

⁴ Στις 12 Μαρτίου 2013 αποφυλακίστηκαν οι τελευταίες 5 από τις 27 γυναίκες που διαπομπεύθηκαν και φυλακίστηκαν στις αρχές Μαΐου του 2012, μετά την παμπηφεί αθωωτική απόφαση του Μικτού Ορκωτού Δικαστηρίου. Άλλες 16 είχαν ήδη αποφυλακιστεί αφού η κακουργηματική κατηγορία δεν

Πιο συγκεκριμένα η βία ενάντια στις γυναίκες εκφράζεται μέσα από τα παρακάτω κανάλια:

- Την **ενδοοικογενειακή βία**, που φτάνει πολλές φορές έως τη γυναικοκτονία, παρουσιάζει έξαρση στη χώρα μας. Είχαμε δεκάδες θύματα γυναίκες δολοφονημένες τα τελευταία χρόνια και όσο και αν επιμένουν τα ΜΜΕ να βαφτίζουν τις δολοφονίες «εγκλήματα πάθους» ή «οικογενειακές τραγωδίες» αυτές συνιστούν την ακραία έκφραση της κακοποίησης των γυναικών. Τα κρούσματα ενδοοικογενειακής βίας αυξήθηκαν κατά τον τελευταίο χρόνο στη χώρα μας κατά 47%, καθώς η οικονομική κρίση συνιστά έναν επιβαρυντικό παράγοντα στις ήδη βεβαρημένες έμφυλες σχέσεις. Και αυτό γιατί η άσκηση σωματικής βίας αντισταθμίζει το «κενό εξουσίας» που γεννά η φτώχεια και η ανεργία μέσω των οποίων ακυρώνεται ο ανδρικός παραδοσιακός ρόλος. Επιπλέον στο όνομα της οικονομικής κρίσης

άντεξε ούτε στα δικαστικά συμβούλια και κατέπεσε σε πλημμέλημα για το οποίο θα δικαστούν ελεύθερες. Έτσι, κλείνει ο κύκλος των φυλακισμένων οροθετικών γυναικών, ενώ έχει ανοίξει εδώ και μήνες ο κύκλος της «επόμενης μέρας» για όσες αποφυλακίστηκαν σταδιακά, εδώ και μερικούς μήνες, αφού καταρρίφθηκαν όλες οι βαριές κατηγορίες εναντίον τους, που δεν μπόρεσαν να σταθούν σε κανένα δικαστήριο. Η «επόμενη μέρα» γι' αυτές τις δυστυχημένες υπάρξεις που έχουν να πολεμήσουν με τον δικό τους «εσωτερικό εχθρό», τον «δαίμονά» τους, είναι χειρότερη από την προηγούμενη μέρα της φυλάκισής τους. Θύματα της τοξικοεξάρτησης πριν τη διαπόμπευσή τους, έχουν σήμερα να πολεμήσουν και ενάντια στις επιπτώσεις της διαπόμπευσής τους, της βαρύτατης παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και της απόρριψής τους από μια πολιτεία που θυσίασε με τον πιο βάρβαρο τρόπο τα ανθρώπινα δικαιώματα 27 οροθετικών και τοξικοεξαρτημένων γυναικών στην προεκλογική εκστρατεία του διδύμου «Λοβέρδου-Χρυσοχοίδη», και στην προσπάθεια να καθησυχάσουν τους πορνοπελάτες με το «επιχείρημα» της «απόσυρσης» από τις πιάτσες των «εκδιδομένων γυναικών», των φορέων του HIV/AIDS. Ότι οι γυναίκες αυτές εκδίδονταν δεν αποδείχθηκε ποτέ και δεν το δέχθηκε κανένα δικαστήριο.

παραγκωνίζονται κοινωνικές ανάγκες και υποβαθμίζονται υπηρεσίες και παροχές για τα θύματα κακοποίησης.

- Τη **σωματεμπορία** (trafficking) το σύγχρονο αυτό δουλεμπόριο που συνιστά μια άλλη μορφή βίας η οποία πλήττει βάνουσα τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις διεθνείς εκθέσεις ως χώρα διέλευσης και προορισμού εμπορίας ανθρώπων και επισημαίνεται η αμετάβλητη κατάσταση όσον αφορά την καταπολέμηση της σωματεμπορίας, και το συνεχιζόμενο καθεστώς ατιμωρησίας των δραστών. Απαιτείται πλήρης νομοθετική και κοινωνική προστασία των θυμάτων αυτού του σύγχρονου δουλεμπορίου. Τιμωρία των δουλεμπόρων και όχι των θυμάτων, επιβολή κυρώσεων στους πελάτες, παροχή βοήθειας (ιατρικής, ψυχολογικής), αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη των θυμάτων, δημιουργία χώρων στέγασης και φιλοξενίας, προστασία από τον κίνδυνο απέλασης για όσες γυναίκες – θύματα trafficking δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα τους.
- Τον **βιασμό** ως μία από τις απεχθέστερες μορφές βίας κατά των γυναικών που στη χώρα μας σπάνια καταγγέλλεται και πολύ σπανιότερα τιμωρείται και όταν αυτό συμβαίνει επιβάλλονται ελαφριές ποινές, αναντίστοιχες της βαρύτητας του εγκλήματος ή ακόμη η εκδίκαση τέτοιων υποθέσεων καθυστερεί ασυνήθιστα⁵. Ο κοινωνικός στιγματισμός και η

⁵ Η δίκη του «βιαστή με την τυρόπιττα» είχε τραβήξει τα φώτα της δημοσιότητας, λόγω της πρωτοφανούς καθυστέρησης της, με ευθύνη τόσο της Δικαιοσύνης, όσο και των λειτουργών της, ορισμένοι εκ των οποίων υπερέβαλαν εαυτών στην υπεράσπιση του πελάτη τους. Η πρωτοφανής καθυστέρηση και η ταλαιπωρία των θυμάτων που αναγκάζονταν να έρθουν από το εξωτερικό (Καναδά και Αυστραλία) για να παραστούν στη δίκη, οδήγησε, δικαίως, σε διεθνή κατακραυγή εις βάρος της χώρας μας. Ο φερόμενος ως «βιαστής με

ενοχοποίηση των ίδιων των θυμάτων για όσα υπέστησαν συνιστούν έναν αποτρεπτικό παράγοντα για την καταγγελία του εγκλήματος αυτού. Ο βιασμός συνιστά ακραία έμφυλη βία η οποία καταρρακώνει τη γυναίκα σωματικά και ψυχικά και την τραυματίζει για την υπόλοιπη ζωή της. Απαιτούμε την απαρέγκλιτη καταδίκη των δραστών και την επιβολή αυστηρών ποινών σε όλες τις περιπτώσεις και όχι μόνο σ' αυτές όπου το έγκλημα του βιασμού συνοδεύεται από φόνο.

- Τη **σεξουαλική παρενόχληση** κυρίως στο χώρο εργασίας (αλλά και σε κοινωνικούς και πολιτικούς χώρους) η οποία είναι άλλη μία μορφή άσκησης έμφυλης βίας, προσβάλλοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και παραβιάζοντας την αρχή της ίσης μεταχείρισης. Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων τα θύματα είναι γυναίκες. Παρότι η σεξουαλική παρενόχληση στη χώρα μας συνιστά αυτοτελές ποινικό αδίκημα από το 2006 με το νόμο 3488/2006 σπανίως καταγγέλλεται, συνήθως συγκαλύπτεται (όπως και στις άλλες μορφές βίας κατά των γυναικών) από μια ιδιότυπη σιωπή και συντηρείται από την κοινωνική ανοχή. Η δαμόκλειος σπάθη της ανεργίας οδήγησε επίσης στη μείωση των (έτσι κι αλλιώς περιορισμένων) καταγγελιών για σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο από τις γυναίκες⁶.

την τυρόπιτα» κατηγορείται ότι την περίοδο 2004-2005 παγίδευε τουρίστριες στην περιοχή της Πλάκας, δίνοντας τους τυρόπιτες στις οποίες είχε ρίξει υπνωτικό και μετά τις βίαζε σε γειτονικά ξενοδοχεία. Για τα περισσότερα από τα θύματά του, τόσα χρόνια μετά η υπόθεση δεν έχει φτάσει παρά μόνο στον πρώτο βαθμό και δεν έχει ακόμα εκδικαστεί!

⁶ Σε μια νορβηγική μελέτη που συνέκρινε θύματα σοβαρών περιπτώσεων εκφοβισμού με άτομα που είχαν υποστεί δραματικές καταστροφές, ένα μεγάλο ποσοστό των θυμάτων εκφοβισμού φάνηκε να υποφέρουν από συμπτώμα-

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είχαμε δεκάδες θύματα, γυναίκες δολοφονημένες από συζύγους ή συντρόφους. Όταν μιλάμε για κακοποίηση μιλάμε ουσιαστικά για κατάφωρη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μιλάμε για ένα έγκλημα που συντελείται εν κρυπτώ, στην ιδιωτική σφαίρα, το οποίο αν συνέβαινε σε οποιαδήποτε άλλη συνθήκη ή σχέση, ο δράστης θα τιμωρούνταν. Αντίθετα, η συντριπτική πλειοψηφία των θυτών στην ενδοσυντροφική βία απολαμβάνει μία ασυλία, μία ιδιότυπη ατιμωρησία. Συνιστά ένα θέμα ταμπού γιατί αγγίζει βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις και στερεότυπα. Η τέλεση αυτού του εγκλήματος «επιτρέπεται» γιατί είναι ακόμη ισχυρή και ηθικά νομιμοποιημένη η αντίληψη ότι ο άνδρας έχει κυριαρχικό δικαίωμα πάνω στη γυναίκα.

Τι να κάνουμε

Η ενθάρρυνση των γυναικών να καταγγείλουν το πρόβλημα, δεδομένου ότι οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας σε ποσοστό 55%-95% δεν το κάνουν, σε συνδυασμό με την

τα μετατραυματικού στρες σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτούς που είχαν βιώσει καταστροφές. Σύμφωνα με τους συγγραφείς αυτής της μελέτης, τα μεγάλα επίπεδα άγχους που είχαν πολλά από τα θύματα του εκφοβισμού μπορούν να εξηγηθούν από το γεγονός ότι μια τέτοια κατάσταση προκάλεσε στα θύματα την κατάρρευση των προηγούμενων υποθέσεων για τον κόσμο και τον εαυτό τους. Ένα ολοένα και πιο σύνθηες εύρημα όσον αφορά στον εκφοβισμό, είναι οι χρονοβόρες διαδικασίες εκδίκασης των υποθέσεων και οι περίπλοκες δικαστικές αντιπαραθέσεις. Αυτό το γεγονός υποδηλώνει ότι αυτές οι καταστάσεις δεν είναι ξεκάθαρες για τους νομικούς ή για τους εργοδότες. Όπως συμβαίνει με τον εκφοβισμό, η σεξουαλική παρενόχληση έχει πρόσφατα συνδεθεί με το μετατραυματικό στρες/ μετατραυματική νευρώση. Οι συνέπειες της βίας και της παρενόχλησης μπορούν να εμποδίσουν τις γυναίκες να επιστρέψουν στην εργασία τους.

κατάλληλη εκπαίδευση των αστυνομικών αρχών και την ενίσχυση των ειδικών υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων με τους απαιτούμενους πόρους, ώστε οι τελευταίοι να παρέχουν αποτελεσματική βοήθεια στα θύματα, είναι πάρα πολύ σημαντική. Η **εφαρμογή** της σχετικής νομοθεσίας- θυμίζουμε ότι μέχρι το 2006 δεν υπήρχε καν ειδικό νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας και ενάντια στην κακοποίηση των γυναικών, αλλά και μετά την ψήφιση του σχετικού νόμου (ν.3500/2006) ουσιαστικά μένει ανεφάρμοστος-Δ και η κατοχύρωση όχι μόνο της *de jure* αλλά και της *de facto* προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών, αποτελεί την ελάχιστη απαίτηση για μία κοινωνία δίκαιη που σέβεται τα μέλη της και τα αντιμετωπίζει ως ισότιμα. Επιβάλλεται η τροποποίηση του νόμου 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία καθώς αυτός στη μορφή που ισχύει σήμερα δεν αναγνωρίζει τις αιτίες του προβλήματος και την πολυπλοκότητά του, δίνει έμφαση στην προστασία του θεσμού της οικογένειας και όχι των μελών της, δε δίνει την πρέπουσα βαρύτητα σε όλες τις μορφές ενδο-οικογενειακής βίας και ουσιαστικά μένει ανεφάρμοστος.

Ενώ πάγιο αίτημά μας τέλος είναι να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών⁷, να στηθούν ολοκληρωμένες δομές στήριξης με

⁷ Όπως δήλωσε ο ευρωβουλευτής των Οικολόγων Πράσινων Νίκος Χρυσόγελος, «δυστυχώς η βία κατά των γυναικών όχι μόνο δεν έχει εξαλειφθεί, αλλά αυξάνεται, σε όλες τις μορφές και σε όλους τους χώρους: βία σωματική, ψυχολογική, λεκτική, βία στο σπίτι, στην εργασία, στο δρόμο. Η παρατεταμένη και εντεινόμενη πολλαπλή κρίση έχει ως συνέπεια περισσότερη βία κατά των γυναικών και λιγότερη προστασία και θεραπεία. Η κατάσταση είναι ακόμα πιο τραγική για τις γυναίκες που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, άστεγες, άνεργες, ανασφάλιστες, γυναίκες με ασθένεια ή αναπηρία, γυναίκες

πλήρη ψυχολογική, νομική και επαγγελματική υποστήριξη των θυμάτων και να οργανωθούν εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ώστε να σταματήσουμε να θρηνούμε νέα θύματα. Ζητάμε από την πολιτεία να προωθήσει κατά προτεραιότητα την υλοποίηση των ενεργειών που εξαγγέλθηκαν και αφορούν στην στήριξη των θυμάτων έμφυλης βίας και τη δημιουργία τουλάχιστον ενός ανά περιφέρεια ξενώνα φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους.

Τέλος και ταυτόχρονα με όλα τα προηγούμενα, η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης -μεταξύ άλλων και μέσω της εκπαίδευσης -ως το κύριο μέτρο πρόληψης, πρέπει να αποτελέσει άμεση προτεραιότητα της Πολιτείας, για να κλείσει επιτέλους ο αιματηρός κατάλογος των θυμάτων, αφού στο επίπεδο δε της στήριξης θυμάτων κακοποίησης, η κατάσταση στη χώρα μας είναι ιδιαίτερα ελλειμματική.

Στο πλαίσιο αυτό, το πρόγραμμα δράσης «Αριάδνη» έθεσε βασικό στόχο να λειτουργήσει ως όχημα αλλαγής των παγιωμένων στερεοτύπων. Μέσω της επιμόρφωσης στελεχών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και ακτιβιστών σε θέματα έμφυλων διακρίσεων, το πρόγραμμα «Αριάδνη» επιχείρησε να δημιουργήσει τις απαραίτητες δομικές βάσεις για αλλαγή νοοτροπίας σε τοπικό επίπεδο.

Τα βιωματικά εργαστήρια πραγματοποιήθηκαν σε πέντε πόλεις: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Ηράκλειο, Κέρκυρα. Την ευθύνη για την υλοποίηση του προγράμματος είχε η

πρόσφυγες, μετανάστριες, Ρομά, γυναίκες διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού. Επιπλέον, για τις γυναίκες θύματα της βίας όχι μόνο δεν υπάρχουν κατάλληλες και επαρκείς δομές εξειδικευμένης στήριξης και καταφύγια, αλλά πλέον δεν υπάρχει καν πρόσβαση σε αποτελεσματικό βασικό δημόσιο σύστημα υγείας, λόγω της συνεχιζόμενης υποβάθμισής του από τις ακολουθούμενες ισοπεδωτικές πολιτικές λιτότητας».

ΜΚΟ «Αντιγόνη» με την υποστήριξη του Ιδρύματος Heinrich Böll και του Πράσινου Ινστιτούτου.

Συντονίστρια του προγράμματος, ήταν η Κωνσταντίνα Κράνου.

Το παρόν εγχειρίδιο απευθύνεται σε εκπαιδευτριες/ες ενηλίκων, συντονίστριες/ες ομάδων και αποτελεί έναν step by step οδηγό υλοποίησης σεμιναρίων ευαισθητοποίησης.

Κωνσταντίνα Κράνου

Ευαγγελία Κιρκινέ

Χώρος:

Οι περισσότερες αίθουσες είναι χωροθετημένες με βάση την κλασική μετωπική ή σεμιναριακή διδασκαλία. Εμείς, φυσικά, προτιμούμε να δουλεύουμε σε κύκλο, αφού στόχος μας είναι τα μέλη της ομάδας να αισθανθούν αρχικά άνετα και να προβληματιστούν μέσα από μια διαδικασία ανοιχτού διαλόγου.

Για την αξία του κύκλου συνηθίζουμε να λέμε πως είναι τόσο παλιός στην ανθρώπινη ιστορία όσο και η φωτιά. Ανεξάρτητα με τις πολιτισμικές ή άλλου είδους διαφορές της/του καθεμιάς/νός, το πιθανότερο είναι πως οι πρόγονοί μας συζητούσαν σε αυτό το σχήμα. Ο κύκλος είναι ένα εργαλείο που σέβεται την ατομικότητα/διαφορετικότητα του κάθε μέλους, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τη συλλογική σοφία, εμπειρία και γνώση.

Υλικά διεξαγωγής

(για ομάδα 20 ατόμων)

<i>Είδος</i>	<i>Ποσότητα</i>
Χάρτινοι φάκελοι	20
Στιλό	20
Χαρτί Α4	1 πακέτο
Χαρτί Α3	50 φύλλα
Χαρτί flip chart	1 πακέτο
Μαρκαδόροι (απλοί, διάφορα χρώματα)	36
Μαρκαδόροι highlight	4
Μαρκαδόροι πίνακα (μαύρος, κόκκινος, μπλε)	6
Χαρτί kraft του μέτρου	5 μέτρα
Post-it	4 πακέτα
Χαρτοταινία (μεσαία)	2
Αυτοκόλλητες ετικέτες	30
Ψαλίδια	5
Κοπίδια	2
uhu stick	5
Talking piece	1
Πουγκί, σακουλάκι	1
Μπαλόνια μικρά	25
Μπαλόνια μεγάλα	25
Καρφίτσες	
Σπάγγος	

Τεχνικός εξοπλισμός

Laptop	1
Projector	1
Flip chart board	1

Εισαγωγή-Έναρξη:

Η/ο συντονίστρια/ής καλωσορίζει τα μέλη της ομάδας και δίνει κάποιες γενικές πληροφορίες για την/τον εαυτό της/του. Στη συνέχεια μπορεί να δώσει κάποια στοιχεία για το σεμινάριο. Χρονική διάρκεια, φορέας υλοποίησης, διαλείμματα, μεθοδολογία κ.λπ.

Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο παρουσιάζει προτάσεις για την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου μονοήμερου βιωματικού εργαστηρίου ευαισθητοποίησης. Ακριβώς επειδή πρόκειται για μονοήμερο σεμινάριο, συστήνουμε η/ο συντονίστρια/ής να γράψει το όνομά της/του σε μια αυτοκόλλητη ετικέτα, να την κολλήσει σε εμφανές σημείο στο ρούχο της/του και να ζητήσει και από τα υπόλοιπα μέλη το ίδιο.

Icebreakers/ Ασκήσεις για το σπάσιμο του πάγου:

Η/ο συντονίστρια/ής μπορεί να επιλέξει να υλοποιήσει όσες από τις παρακάτω ασκήσεις γνωριμίας θεωρεί απαραίτητες, ανάλογα με τον χρονικό περιορισμό και την ιδιοσυγκρασία των μελών του κύκλου.

Δραστηριότητα Νο	1.1
Τίτλος	«Βρες το ψέμα»
Τύπος δραστηριότητας	Εισαγωγική/ Icebreaker
Σκοποί-Στόχοι	<ol style="list-style-type: none"> 1. Να γνωριστούν τα μέλη της ομάδας, να ανακαλύψουν κοινά σημεία αναφοράς. 2. Να δηλώσει κάθε μέλος αυτό που επιθυμεί. 3. Να σπάσει ο πάγος.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	Χαρτί και στυλό
Διάρκεια	20'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής μοιράζει σε κάθε μέλος από ένα χαρτί Α4 και ένα στυλό. 2. Ζητά από τα μέλη της ομάδας να γράψουν 3 προτάσεις/δηλώσεις (statements) σχετικά με τον εαυτό τους: 2 αληθινές και 1 ψεύτικη (π.χ. «Κατάγομαι από τα Ιωάννινα», «Μένω σε αυτοκινούμενο», «Έχω 2 αδέρφια»). 3. Τα μέλη προσπαθούν να μαντέψουν ποιο από τα 3 statements είναι το ψέμα.
Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	Σε αυτή τη δραστηριότητα η παρέμβαση είναι ελάχιστη. Αφήνουμε την ομάδα να το συζητάει σαν μια παρέα.

Δραστηριότητα Νο	1.2
Τίτλος	«Ο φόβος στο πουγκί»
Τύπος δραστηριότητας	Εισαγωγική/Icebreaker
Σκοποί-Στόχοι	<ol style="list-style-type: none"> 1. Να γνωριστούν τα μέλη της ομάδας, να ανακαλύψουν κοινά σημεία αναφοράς. 2. Να τονιστεί η ενσυναίσθηση. 3. Να σπάσει ο πάγος.
Ομάδες	Ολομέλεια/Ατομική
Υλικά	Χαρτί και στυλό
Διάρκεια	20'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ης μοιράζει σε κάθε μέλος από ένα κομμάτι χαρτί και ένα στυλό. Όλα τα κομμάτια χαρτιού πρέπει να έχουν το ίδιο μέγεθος. 2. Ζητά από τα μέλη της ομάδας να γράψουν σε ένα κομμάτι χαρτί τον μεγαλύτερο φόβο τους (αν είναι εύκολο, μονολεκτικά) και να το διπλώσουν στη μέση (π.χ. μοναξιά, αεροπλάνο, υψοφοβία). 3. Ο/Η συντονιστής/ρια μαζεύει όλα τα χαρτάκια μέσα στο πουγκί, τα ανακατεύει και ζητά από τα μέλη να τραβήξουν ένα τυχαία, να το διαβάσουν και να περιγράψουν το φόβο σαν να ήταν δικό τους (πώς, πότε, γιατί, τι αισθάνομαι όταν έχω αυτό το φόβο κ.λπ.).

Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	Τονίζουμε πως ακόμη και αν ένα μέλος τύχει να τραβήξει το δικό του χαρτάκι-φόβο, δεν πρέπει να το διευκρινίσει στην ομάδα.
-------------------------------	--

Trust reminder:

Σε αυτό το σημείο, η/ο συντονίστρια/ής υπενθυμίζει στην ομάδα πως όσες προσωπικές πληροφορίες και καταθέσεις μοιραστούν τα μέλη κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου προστατεύονται με απόλυτη εχεμύθεια από την υπόλοιπη ομάδα

Δραστηριότητα Νο	1.3
Τίτλος	«Σεξισμός»
Τύπος δραστηριότητας	Εισαγωγική/Επιμορφωτική
Σκοποί-Στόχοι	1. Να διερευνήσουμε την έννοια και νοηματοδότηση του όρου 2. Εισαγωγή στο επιμορφωτικό κομμάτι.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	Flip chart, χαρτοταινία
Διάρκεια	20'
Περιγραφή	<p>1. Η/ο συντονίστρια/ής έχει ήδη ετοιμάσει στα υλικά διεξαγωγής ένα χαρτί Α3 με τον ορισμό του σεξισμού: <i>«Σεξισμό ονομάζουμε το σύνολο των συμπεριφορών και προκαταλήψεων που πηγάζουν από την αυθαίρετη ιδεολογία που έχει τη βάση της στη διάκριση των δύο φύλων και θεωρούν το ένα βιολογικά, ηθικά, πνευματικά, διανοητικά, κοινωνικά, υποδεέστερο του άλλου, επιτρέποντας ή θεσμοθετώντας τις εναντίον του διακρίσεις».</i></p> <p>2. Δεν εμφανίζουμε αρχικά τον ορισμό, αλλά ζητάμε από τα μέλη της ομάδας να μας περιγράψουν το σεξισμό με όποιο τρόπο μπορούν (ορισμό, παραδείγματα κ.λπ.).</p> <p>3. Όταν αισθανθούμε πως η συζήτηση έχει φτάσει σε τέλμα, εμφανίζουμε στον πίνακα το χαρτί με τον ορισμό, τον διαβάζουμε δυνατά και συζητάμε σχετικά.</p>

Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	Μόλις τελειώσει η δραστηριότητα αυτή, φροντίζουμε να τοποθετήσουμε το χαρτί σε ένα σημείο της αίθουσας (το κολλάμε στον τοίχο), ώστε να είναι ορατό σε όλη τη διάρκεια του σεμιναρίου.
-------------------------------	--

Δραστηριότητα Νο	1.4
Τίτλος	«Διαφορετικότητα»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική
Σκοποί-Στόχοι	<ol style="list-style-type: none"> 1. Να εντοπίσουν τα μέλη σε προσωπικό επίπεδο τη διαφορετικότητα των φύλων. 2. Να εκφράσει κάθε μέλος τη δική του εμπειρία. 3. Να εντοπίσουν περιστατικά έμφυλων διακρίσεων.
Ομάδες	Πέντε ομάδες των τεσσάρων μελών.
Υλικά	Χαρτί, στίλο, μαρκαδόροι, χαρτιά Α3.
Διάρκεια	30'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ζητάμε από κάθε μέλος να επιλέξει από μια εμπειρία/μνήμη σχετικά με τη συνειδητοποίηση πώς είναι/αντιμετωπίζεται διαφορετικά από το άλλο φύλο. 2. Μετά από 2-3 λεπτά μοναχικής σκέψης, το μοιράζεται με την υποομάδα του και όλοι μαζί δημιουργούν μια αφίσα/ζωγραφική, αποτυπώνοντας τις εμπειρίες τους. 3. Κάθε μέλος μιας υποομάδας αναλαμβάνει να το παρουσιάσει στην Ολομέλεια.
Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	Η αποτύπωση μπορεί να γίνει μέσω ζωγραφικής, κόμικ, γκραφίτι, ποιήματος κ.λπ. Τις αφίσες που θα δημιουργηθούν θα τις κολλήσουμε στον τοίχο σε εμφανές σημείο και θα τις αφήσουμε εκεί για όλη τη διάρκεια του εργαστηρίου.

	<p>Προτάσεις για συζήτηση:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ Πώς νιώσατε κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας;▪ Τι σας είπε η εμπειρία για το να είσαι γυναίκα/άντρας;▪ Ποιες είναι οι προσδοκίες της οικογένειας/κοινωνίας για εσάς; Αυτές, σχετίζονται με το φύλο σας;▪ Ποιες είναι οι δικές φιλοδοξίες; Έρχονται σε σύγκρουση με το φύλο σας;
--	--

Δραστηριότητα Νο	1.5
Τίτλος	«Ενημερώστε τον εξωγήινο»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική/Επιμορφωτική
Σκοποί-Στόχοι	Να ξεκαθαρίσουμε το βιολογικό από το κοινωνικό φύλο.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	Χαρτί και στίλο
Διάρκεια	40'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής έχει ήδη γράψει σε δύο χαρτιά τους ορισμούς του κοινωνικού και του βιολογικού φύλου, αλλά δεν τους εμφανίζει. 2. Στον πίνακα flip chart, τοποθετούμε 2 Α4, έχοντας ζωγραφίσει επάνω στο ένα το σύμβολο του αρσενικού και στο άλλο το σύμβολο του θηλυκού. 3. Ας υποθέσουμε πως την ώρα του εργαστηρίου εμφανίζεται ένα περίεργο ον, που μας δηλώνει πως είναι από τον πλανήτη Σείριο και μόλις ανακάλυψε σε μια σύντομη βόλτα στη Γη ότι τα ανθρώπινα όντα είναι χωρισμένα σε δύο γένη. Ρωτά να μάθει πώς μπορεί να ξεχωρίζει τον άνδρα από την γυναίκα. 4. Ζητάμε από τα μέλη της ομάδας να δώσουν χαρακτηριστικά τα οποία αφορούν τους άνδρες (βιολογικά, κοινωνικά, εξωτερικά κ.λπ.). Καταγράφουμε τις απαντήσεις κάτω από το σύμβολο του

αρσενικού.

5. Κάνουμε το ίδιο για τη γυναίκα και καταγράφουμε τις απαντήσεις των μελών κάτω από το σύμβολο του θηλυκού.

6. Στη συνέχεια ανατρέχουμε σε καθεμιά από τις απαντήσεις και ρωτάμε αν το χαρακτηριστικό αυτό που έχει δηλωθεί για το ανδρικό φύλο (π.χ. δυναμικός) θα μπορούσε να ισχύει και για τη γυναίκα - αν είναι βιολογικό ή κοινωνικό χαρακτηριστικό. Κάνουμε το ίδιο με όλα τα χαρακτηριστικά και των δύο φύλων, ενθαρρύνουμε τη συζήτηση και σημειώνουμε ένα «β» (για το βιολογικό) ή ένα «κ» (για το κοινωνικό) δίπλα από κάθε χαρακτηριστικό.

7. Σε αυτό το σημείο θα μπορούσατε να κάνετε ένα διάλειμμα. Προτού επιστρέψουν τα μέλη της ομάδας στην αίθουσα, η/ο συντονίστρια/ής αλλάζει τη θέση των δύο χαρτιών με τα σήματα «Αρσενικό - Θηλυκό», αλλάζοντας ουσιαστικά τις λίστες των χαρακτηριστικών.

8. Ο εξωγήινος τα μπέρδεψε! Ανατρέχουμε στα χαρακτηριστικά και ρωτάμε την ομάδα ποια από αυτά που έχουμε γράψει ως χαρακτηριστικά των ανδρών θα μπορούσαν να ισχύουν και για τις γυναίκες και το αντίστροφο.

9. Τοποθετούμε τα χαρτιά A4 με τους ορισμούς του βιολογικού (sex) και κοινωνικού (gender) φύλου,= σε εμφανές σημείο στην αίθουσα, όπου και παραμένει σε όλη τη διάρκεια του εργαστηρίου.

Οδηγίες προς τους
εκπαιδευτές

Όση ώρα η ομάδα συζητά, πολύ πιθανό να ακούσουμε χαρακτηριστικά τα οποία λένε μεταξύ τους αστειεύομενοι και δεν τα απευθύνουν στην/ον συντονίστρια/ή για να τα καταγράψει. Όσα από αυτά ακούμε τα καταγράφουμε κανονικά στις αντίστοιχες λίστες.

Πολλές φορές, δίπλα από κάθε χαρακτηριστικό, μπορεί να σημειώσουμε «β» (για το βιολογικό) και «κ» (για το κοινωνικό), αν θεωρήσουμε πως αυτό ανήκει και στις δυο κατηγορίες.

Δραστηριότητα Νο	1.6
Τίτλος	«Μορφές βίας»
Τύπος δραστηριότητας	Επιμορφωτική
Σκοποί-Στόχοι	<ol style="list-style-type: none"> 1. Να εντοπίσουμε και να διακρίνουμε τις μορφές βίας. 2. Να διερευνήσουμε τη νοηματοδότηση της βίας.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	Χαρτί και στυλό
Διάρκεια	20'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής ρωτά τα μέλη της ομάδας, ποιες μορφές βίας γνωρίζουν. 2. Καταγράφει τις απαντήσεις στον πίνακα flip chart. Είναι πιθανό να δοθούν πολλές απαντήσεις και κάποιες απ' αυτές να είναι παρόμοιες. Τις καταγράφουμε όλες, αλλά φροντίζουμε να μη λείπουν οι εξής: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Σωματική ▪ Συναισθηματική/Ψυχολογική ▪ Λεκτική ▪ Σεξουαλική ▪ Στέρηση Ελευθεριών
Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	<p>Ενθαρρύνουμε τα μέλη να εκφραστούν ελεύθερα. Ενδεικτικά, μπορούμε να θέσουμε τα εξής ζητήματα:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Είναι όλες οι μορφές βίας το ίδιο σοβαρές; ▪ Τι διαφορές υπάρχουν μεταξύ τους;

- Ποιες νομίζετε πως είναι οι πιο σοβαρές;
- Πρέπει να είναι όλες ποινικά κολάσιμες;
- Ελευθερία του λόγου Vs Hate speech (ρητορική μίσους)

Δραστηριότητα Νο	1.7
Τίτλος	«Θερμόμετρο»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική/ Επιμορφωτική/ Κίνησης
Σκοποί-Στόχοι	Να διερευνήσουμε τη νοηματοδότηση της βίας.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	Κάρτες δηλώσεων (statement cards)
Διάρκεια	50'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής δημιουργεί στο χώρο μια κλίμακα likert, τοποθετώντας σε τρία σημεία τα εξής χαρτιά/πινακίδες: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Συμφωνώ (αριστερός τοίχος) ▪ Χμμ... (κεντρικός τοίχος) ▪ Διαφωνώ (δεξιός τοίχος) 2. Η/ο συντονίστρια/ής διαβάζει δυνατά και καθαρά τις κάρτες δηλώσεων (statement cards) και ζητά από τα μέλη να πάρουν θέση κοντά στην αντίστοιχη πινακίδα, ανάλογα με το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους. 3. Κάθε φορά που θα παίρνουν θέση μετά την ανάγνωση ενός statement card, ενθαρρύνουμε τη συζήτηση και ενημερώνουμε πως κατά τη διάρκεια της κουβέντας εξακολουθούν να μπορούν να μετακινηθούν/αλλάξουν γνώμη.
Οδηγίες προς τους	Οι κάρτες δηλώσεων (statement cards)

εκπαιδευτές

έχουν δημιουργηθεί πολύ προσεκτικά. Άλλες με μια πολύ απόλυτη διατύπωση και άλλες με διπλά μηνύματα. Το πιθανότερο είναι πως τα μέλη θα ζητούν διευκρινίσεις πριν τοποθετηθούν κάτω από μια πινακίδα της τρισδιάστατης likert. Στις διευκρινιστικές ερωτήσεις των μελών, απλά διαβάζουμε ξανά, αργά και καθαρά την εκάστοτε δήλωση. Στο τέλος της δραστηριότητας μπορούμε να εξηγήσουμε στα μέλη ότι οι κάρτες έχουν ειδική διατύπωση, στοχεύοντας στην πυροδότηση της συζήτησης.

Δραστηριότητα Νο	1.8
Τίτλος	«Μελέτη περίπτωσης»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική/Επιμορφωτική/Συνεργατική
Σκοποί-Στόχοι	<ol style="list-style-type: none"> 1. Συνεργασία 2. Αναζήτηση λύσεων, μεταφορά πληροφορίας σε σχέση με τις δομές παρέμβασης 3. Συναισθηματική εμπλοκή με το κακοποιητικό πλαίσιο
Ομάδες	4 ομάδες
Υλικά	Χαρτί και στυλό
Διάρκεια	50'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής μοιράζει σε κάθε ομάδα από ένα χαρτί Α4 και ένα στυλό. 2. Διαβάζει δυνατά την ιστορία. 3. Μοιράζει σε κάθε ομάδα μία από τις κάρτες συνέχειας της ιστορίας, στην πίσω πλευρά των οποίων υπάρχουν και αντίστοιχες ερωτήσεις. Ζητά από κάθε ομάδα να συζητήσει για μερικά λεπτά και να κρατήσει σημειώσεις. 4. Κάθε ομάδα μεταφέρει στην Ολομέλεια τη συνέχεια της ιστορίας με τις δικές της παρεμβάσεις/απαντήσεις. 5. Συζήτηση.
Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	Σε αυτό το σημείο εμφανίζεται πάντα το έλλειμα υποδομών που υπάρχει στη χώρα μας, τόσο σε επίπεδο πρόληψης/παρέμβασης όσο και στο

επίπεδο της επανένταξης. Ενθαρρύνουμε τη συζήτηση - ενδεικτικά:

- Πόσο εύκολο είναι για μια γυναίκα να μιλήσει ανοιχτά για την κακοποίησή της;
- Πόσες πιθανότητες έχει να βρει ανταπόκριση/στήριξη από το οικογενειακό και κοινωνικό της περιβάλλον;
- Σε ποιες δομές/κοινωνικές υπηρεσίες θα μπορέσει να απευθυνθεί;
- Πώς θα την αντιμετωπίσουν;
- Τι δυνατότητες έχει να αυτονομηθεί όταν περάσει το χρονικό διάστημα δυνατότητας παραμονής της σε ξενώνα;

Δραστηριότητα Νο	1.9
Τίτλος	«Συζήτησέ το»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική
Σκοποί-Στόχοι	Να κατανοήσουν τα μέλη τη δυσκολία της καταγγελίας της κακοποίησης, της έκθεσης δύσκολων προσωπικών στιγμών.
Ομάδες	Ζευγάρια
Υλικά	
Διάρκεια	10'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής ζητά από τα ζευγάρια να διαλέξουν το ρόλο της/του αφηγήτριας/ή ή της/του ακροάτριας/τή. Συμπληρώνει ότι στην επόμενη φάση οι ρόλοι θα αντιστραφούν. 2. Ζητάμε και από τους δύο να σκεφτούν για δύο λεπτά και στη συνέχεια να μοιραστούν (εναλλάξ) με το ζευγάρι τους την ομορφότερη σεξουαλική τους εμπειρία. 3. Περιμένουμε μερικά δευτερόλεπτα ελέγχοντας τις αντιδράσεις τους. Σύντομα ξεκαθαρίζουμε πως πρόκειται φυσικά για ένα «τρικ» και πως δεν θα ζητούσαμε στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο. 4. Ρωτάμε τα μέλη να μας πουν πώς ένιωσαν όταν του ζητήθηκε να μοιραστούν μια τόσο προσωπική πληροφορία. Ένωσε κανείς θυμό, αμηχανία, άβολα κ.λπ.;

Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	<p>Ζητάμε από τα μέλη να κρατήσουν τα συναισθήματα που ένιωσαν.</p> <ul style="list-style-type: none">• Πώς θα νιώθατε αν σας ζητούσα να μοιραστείτε την χειρότερη και όχι την καλύτερη σεξουαλική σας εμπειρία;• Φανταστείτε πως δεν είστε σε αυτή την ομάδα, αλλά σε ένα αστυνομικό τμήμα, απέναντι σε αστυνομικούς, με στολή και αυστηρό ύφος, που απλά ρωτάνε: «Και στη συνέχεια, τι σας έκανε;»• Φανταστείτε επίσης πως γνωρίζετε πως σχεδόν ένα χρόνο μετά, θα χρειαστεί να βρεθείτε στην αίθουσα ενός δικαστηρίου, γεμάτη αγνώστους, να επαναλάβετε την εμπειρία σας, δεχόμενες ερωτήσεις με επιθετικό ύφος.• Φανταστείτε πως σε αυτή τη διαδικασία, μέσα στην αίθουσα θα βρίσκεται και ο θύτης.• Πόσες/οι από εσάς θα το κάνατε με ευκολία; Πόσες/οι θα προτιμούσαν να το αποσιωπήσουν;
-------------------------------	---

Δραστηριότητα Νο	1.10
Τίτλος	«Ο Σεξισμός στα ΜΜΕ»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική
Σκοποί-Στόχοι	Να κατανοήσουν τα μέλη τη συχνότητα με την οποία ερχόμαστε σε επαφή με τα σεξιστικά πρότυπα και πόσο δεδομένα τα θεωρούμε.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	
Διάρκεια	40'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής προβάλλει στο projector διαφημίσεις (παλιότερες και σύγχρονες) με έντονη σεξιστική διάσταση. (index) 2. Αφήνουμε τα μέλη να αντιδράσουν, να ξεκινήσουν τη συζήτηση.
Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	<p>Ενθαρρύνουμε τα μέλη να εκφράσουν ελεύθερα σκέψεις, σχόλια, συναισθήματα, ερωτήσεις κ.λπ.</p> <p>Στο index θα βρείτε ενδεικτικά κάποιες φωτογραφίες με έντονο σεξιστικό χαρακτήρα. Μπορείτε όμως με μια αναζήτηση στο διαδίκτυο να βρείτε πολλές περισσότερες ή να επιλέξετε να προβάλετε και κάποια βίντεο διαφημίσεων.</p>

Δραστηριότητα Νο	1.11
Τίτλος	«Σπάσε τη σιωπή»
Τύπος δραστηριότητας	Βιωματική
Σκοποί-Στόχοι	Δραστηριότητα κλεισίματος. Λειτουργεί ως ένα μικρό τελετουργικό επισφράγισης των όσων συζητήσαμε, βιώσαμε και μάθαμε στο σεμινάριο.
Ομάδες	Ολομέλεια
Υλικά	
Διάρκεια	30'
Περιγραφή	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η/ο συντονίστρια/ής μοιράζει στα μέλη από ένα μικρό μπαλόνι και χαρτάκια μεγέθους post-it κομμένα σε 3 μικρά κομμάτια και ένα μικρό κομμάτι σπάγγου. 2. Ζητάμε από κάθε μέλος να πάρει όσα χαρτάκια θέλει και σε κάθε ένα να γράψει κάτι που την/τον απασχολεί, που είναι στην καρδιά του και δεν το έχει μοιραστεί με άλλες/ους. 3. Τα μέλη διπλώνουν τα χαρτάκια και τα βάζουν μέσα στο μικρό μπαλόνι. Μόλις τελειώσουν, δένουν το μπαλόνι με το σπάγγο. 4. Μοιράζουμε τα μεγαλύτερα μπαλόνια και ζητάμε από τα μέλη να βάλουν το μικρότερο μπαλόνι μέσα στο μεγαλύτερο, να το φουσκώσουν και να το δέσουν.

	<p>5. Στη συνέχεια ζητάμε να διαλέξουν από ένα μαρκαδόρο και να γράψουν στο φουσκωμένο μπαλόني μια ιδιότητα με την οποία τους/τις έχουν ταυτίσει οι γύρω τους ή οι ίδιες/οι τον εαυτό τους και θα ήθελαν να το αποβάλουν (π.χ. «το καλό παιδί», «το ήσυχο κορίτσι», «η/ο ανώριμη/ος», «η/ο υπεύθυνη/ος» κ.λπ.</p> <p>6. Σχηματίζουμε κύκλο και ζητάμε από το κάθε μέλος να έρθει στο κέντρο, να επιλεξει ΑΝ θέλει να πει τι έχει γράψει στο εσωτερικό μπαλόني, αν όχι απλά διαβάξει τι έχει γράψει στο μεγάλο μπαλόني και με μια συμβολική κίνηση, του δίνουμε μια καρφίτσα και το σπάει.</p> <p>7. Ζητάμε από το μέλος να μαζέψει το μικρότερο/εσωτερικό μπαλόني και να το κρατήσει ή να το δώσει σε κάποια/ον που εμπιστεύετε.</p>
Οδηγίες προς τους εκπαιδευτές	Σε κάποια καταστήματα μπορούμε να βρούμε μικρά μπαλόνια σε σχήμα καρδιάς. Αν όχι, χρησιμοποιούμε οποιοδήποτε μικρό μπαλόني ως εσωτερικό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.3

“Σεξισμό ονομάζουμε το σύνολο των συμπεριφορών και προκαταλήψεων που πηγάζουν από την αυθαίρετη ιδεολογία που έχει τη βάση της στη διάκριση των δύο φύλων και θεωρούν το ένα βιολογικά, ηθικά, πνευματικά, διανοητικά, κοινωνικά, υποδεέστερο του άλλου, επιτρέπωντας ή θεσμοθετώντας, τις εναντίον του διακρίσεις”

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.5

Κοινωνικό φύλο:

"Αναφέρεται σε συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις που ορίζονται από την κοινωνία ως αρμόζοντα σε κάθε φύλο. Καθορίζεται από κοινωνικούς παράγοντες, για μια δεδομένη κοινωνία, μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο."

Βιολογικό φύλο:

"Καθορίζεται από τα χρωμοσώματα και τα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου. Χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις βιολογικές κατηγορίες του αρσενικού και του θηλυκού."

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.7

"Θερμόμετρο"

- > Κανείς δεν αξίζει να κακοποιείται.
- > Η βία είναι ευθύνη εκείνου που την χρησιμοποιεί.
- > Σε μερικές γυναίκες αρέσει το ξύλο.
- > Η βία απέναντι στις γυναίκες, υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες του κόσμου.
- > Οι άντρες, είναι βίαιοι από τη φύση τους
- > Μια γυναίκα πρέπει να υπομένει τη βία, για να μη χαλάσει την οικογένεια της
- > Η βία, δεν δικαιολογείται ποτέ
- > Η βία συνήθως, είναι συνέπεια της χρήσης αλκοόλ
- > Τα αγόρια που έχουν γίνει μάρτυρες της βίαιης συμπεριφοράς του πατέρα τους απέναντι στη μητέρα τους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν βίαιοι.
- > Κάποιες φορές, η βία είναι τρόπος έκφρασης τρυφερότητας.
- > Τα κορίτσια που έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά στην παιδική ηλικία, έχουν περισσότερες πιθανότητες μεγαλώνοντας, να κάνουν κατάχρηση ουσιών/αλκοόλ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.8

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

"Η Γλυκερία, μένει με τον άντρα της τον Οδυσσέα και τα δυο τους παιδιά. Μια 5χρονη κόρη και έναν 3χρονο γιο. Τελείωσε την Πέμπτη δημοτικού και είναι νοικοκυρά. Εδώ και λίγο καιρο θέλει να εγκαταλείψει τον Οδυσσέα. Εκείνος δεν της δίνει αρκετά χρήματα για το νοικοκυριό και επιπλέον δεν την αφήνει να δουλέψει, γιατί τη ζηλεύει. Πολλές φορές, μόλις επιστρέψει σπίτι, την βρίζει, την προσβάλλει και την αναγκάζει να κάνουν sex ακόμη και χωρίς τη θέληση της. Η Γλυκερία έχει προσπαθήσει να του μιλήσει αλλά είναι λες και μιλά σε τοίχο. Υπομένει αυτή την κατάσταση 4 χρόνια τώρα. Δεν το έχει πει σε κανέναν. Δεν ξέρει τι να κάνει..."

ΟΜΑΔΑ 1

Η Γλυκερία αποφασίζει να ζητήσει βοήθεια

1. Που θα απευθυνθεί για βοήθεια
2. Τι της απαντούν;
3. Τι αποφασίζει να κάνει;

ΟΜΑΔΑ 2

Η Γλυκερία ζητά από κάποιον να μιλήσει στον Οδυσσέα

1. Ποιόν θα ακούσει ο Οδυσσέας;
2. Τι θα του πει αυτό το άτομο;
3. Ποιά θα είναι η αντίδραση του Οδυσσέα σε αυτή την παρέμβαση;
4. Τι λόγους δίνει ο Οδυσσέας, για το ότι συμπεριφέρεται έτσι στη Γλυκερία;

ΟΜΑΔΑ 3

Η Γλυκερία αποφασίζει να αφήσει τον Οδυσσέα

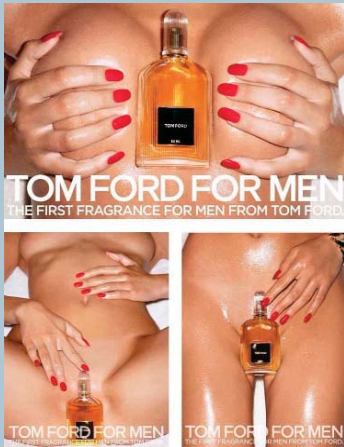
1. Ποιά θα είναι η μεγαλύτερη δυσκολία;
2. Με ποιό τρόπο θα επηρεάσει τα παιδιά της;
3. Τι θα χρειαστεί να επιτύχει μόνη της;

ΟΜΑΔΑ 4

Η Γλυκερία αποφασίζει να φύγει από τον Οδυσσέα αλλά δυο εβδομάδες αργότερα επιστρέφει.

1. Τι έκανε τη Γλυκερία να επιστρέψει στον Οδυσσέα;
2. Πως αντιδρούν οι φίλοι και η οικογένεια της;
3. Πιστεύετε πως αυτό είναι το καλύτερο για εκείνη και τα παιδιά της;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.10

got milk?

I'M SORRY I LISTENED TO
WHAT YOU SAID
 -AND NOT-
WHAT YOU MEANT.

EVERYTHING I DO IS WRONG.ORG

MILK CAN HELP REDUCE THE SYMPTOMS OF PMS.

Love's Baby Soft.
 Because innocence is sexier than you think.

Love's Baby Soft is the ultimate skin care ally. It's gentle enough for baby's skin, soft enough for your skin. It's the only skin care product that's safe for you and your baby. It's the only skin care product that's safe for you and your baby. It's the only skin care product that's safe for you and your baby.

Love Cosmetics

It's all about the hands. Softening your hands with our new...
 The Beauty Shop

Stirrup Socks

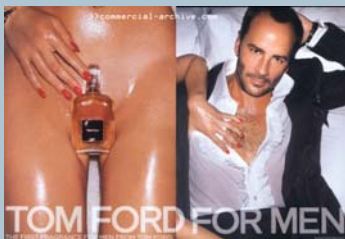

If your husband ever finds out
you're not "store-testing" for fresher coffee...

*Is it always illegal
to KILL a woman?*

**show her
it's a man's world**

Van Heusen
man's world
ties

For men only! ... brand new
man-talking, power-packed patterns
that tell her it's a man's world ... and
make her so happy it is. And man! ...
how that Van Heusen seamanship makes
the fine fabrics hold their shape.
And for Christmas ... here's the
Christmas tie that is really different. **\$2.00**
Other Van Heusen ties from \$1.00 to \$2.50
Philip Van Heusen, 15, 21, 28, 34, 40, 46, 52, 58, 64, 70, 76, 82, 88, 94, 100, 106, 112, 118, 124, 130, 136, 142, 148, 154, 160, 166, 172, 178, 184, 190, 196, 202, 208, 214, 220, 226, 232, 238, 244, 250, 256, 262, 268, 274, 280, 286, 292, 298, 304, 310, 316, 322, 328, 334, 340, 346, 352, 358, 364, 370, 376, 382, 388, 394, 400, 406, 412, 418, 424, 430, 436, 442, 448, 454, 460, 466, 472, 478, 484, 490, 496, 502, 508, 514, 520, 526, 532, 538, 544, 550, 556, 562, 568, 574, 580, 586, 592, 598, 604, 610, 616, 622, 628, 634, 640, 646, 652, 658, 664, 670, 676, 682, 688, 694, 700, 706, 712, 718, 724, 730, 736, 742, 748, 754, 760, 766, 772, 778, 784, 790, 796, 802, 808, 814, 820, 826, 832, 838, 844, 850, 856, 862, 868, 874, 880, 886, 892, 898, 904, 910, 916, 922, 928, 934, 940, 946, 952, 958, 964, 970, 976, 982, 988, 994, 1000

Το **Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ** είναι το πολιτικό Ίδρυμα, το οποίο πρόσκειται στο κόμμα των Πρασίνων της Γερμανίας. Αποτελεί κομμάτι του Πράσινου Πολιτικού Κινήματος όπως αναπτύχθηκε τόσο στην Γερμανία όσο και παγκοσμίως ως απάντηση στις παραδοσιακές πολιτικές του σοσιαλισμού, του φιλελευθερισμού και του συντηρητισμού με βασικούς πυλώνες την οικολογία, βιώσιμη ανάπτυξη, τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα, δίνοντας έμφαση στην έμφυλη δημοκρατία και στον σεβασμό των δικαιωμάτων πολιτιστικών και εθνικών μειονοτήτων. Με έδρα το Βερολίνο το Ίδρυμα διαθέτει γραφεία σε πολλές χώρες του κόσμου και ένα σημαντικό δίκτυο εταιρών με τους οποίους υλοποιεί κοινές δράσεις τόσο σε τοπικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο.

Από τον Ιούνιο του 2012 το Ίδρυμα δραστηριοποιείται για πρώτη φορά στην Ελλάδα με γραφείο στη Θεσσαλονίκη. Στόχος μας είναι η εμπάθωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της προοπτικής της Ελλάδας στην Ευρώπη μέσα από την ενίσχυση συνεργασιών και διαλόγου με απώτερο σκοπό την ανάδειξη εναλλακτικών λύσεων και πολιτικών που οδηγούν τη χώρα σε μια βιώσιμη κοινωνικο-οικολογική ανάπτυξη.

Το **Πράσινο Ινστιτούτο** είναι μια επιστημονική, αστική, μη κερδοσκοπική εταιρεία με σκοπό τη μελέτη, ανάλυση και διάδοση, με κάθε τρόπο, όλων των πτυχών του οικολογικού προβληματισμού και της πολιτικής οικολογίας σε τομείς που αφορούν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, την κοινωνία, τα δικαιώματα, την οικονομία και την πολιτική. Συστήθηκε το 2011 με πρωτοβουλία του κόμματος των Οικολόγων Πρασίνων, ωστόσο διατηρεί τον ανεξάρτητο χαρακτήρα του.

Το Πράσινο Ινστιτούτο υλοποιεί τους σκοπούς του μέσα από τη διοργάνωση δράσεων και εκδηλώσεων ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, τη μετάφραση και έκδοση βιβλίων σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή και την παροχή υποστήριξης σε φοιτητές και ερευνητές για την προώθηση της έρευνας και της τεκμηρίωσης με την προσέγγιση της πολιτικής οικολογίας. Παράλληλα, συγκεντρώνει υλικό για τη δημιουργία αρχείου της πολιτικής οικολογίας.

Η ANTIΓONH - Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία είναι μία μη κερδοσκοπική οργάνωση που λειτουργεί με έδρα τη Θεσσαλονίκη από το 1993 με σκοπό την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών σε όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα από την καταγωγή, το φύλο, την ηλικία, την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση, την αναπηρία, τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό κ.ά.

Από την ίδρυση της οργάνωσης μέχρι σήμερα, στην ANTIΓONH, γίνεται μία συστηματική και συντονισμένη προσπάθεια με διάφορες δράσεις σε πολλά επίπεδα για την αποδοχή της διαφορετικότητας καθώς και για την αλλαγή και τη βελτίωση των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών προς την εξάλειψη κάθε μορφής δυσμενούς διάκρισης και ρατσισμού.

Η ANTIΓONH επίσης δραστηριοποιείται ενεργά στον τομέα της μη τυπικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων. Μέσα από τα εκπαιδευτικά και τα καλλιτεχνικά της εργαστήρια, γίνονται σημαντικά βήματα τόσο για την ένταξη διάφορων κοινωνικών ομάδων όσο και για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μη διάκρισης, κοινωνικής οικολογίας, μη βίας κ.ά.

STOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOP
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOP
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOP
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOP
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOM
ENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCE AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWO
MENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLE
NCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINST
WOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOP
OPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE

STOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCE
AGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMENSTOPVIOLENCEAGAINSTWOMEN